

Helge Øgrim i samtale
med Hans Petter Sjøli

Dissident (m-l)

Debatten om AKP (m-l) og den norske maoismen på 1970-tallet blusset opp igjen sist høst med boka *Mao, min Mao*. Men posisjonene virker like fastlåste som før. I denne samtalen i Samtiden forteller Helge Øgrim sin versjon av historien om den merkelige bevegelsen som alle politisk interesserte nordmenn måtte forholde seg til gjennom et helt tiår.

samtaler i samtiden

Han gikk ut av partiet med brask og bram i 1981 og tok fullstendig avstand fra sin politiske fortid. «Hvis noen går ut av et nazistparti, skal man ikke ta avstand fra det?», spør han i dag.

Helge Øgrim – ml-sjefens fetter og mangeårige protegé – vinket farvel til kaderorganisasjonen han selv hadde vært et sentralt medlem av. I et intervju i 1981 med ukeavisen *Dag og Tid*, ført i pennen av den til da ukjente journalisten Harald Stanghelle, uttalte Helge Øgrim de famøse ordene: «Einskildsakene partiet kjemper for er viktige nok, men bevare meg vel for det samfunnet partiet ynsker seg.

Ja, får AKP makta, gjeld det å røma til Sverige som fortast råd er.»¹

Helge Øgrims historie var som skapt for det AKP kalte «muddervulkanen», «borgerpressa», eller rett og slett: alle avisene til høyre for Klassekampen. Endelig fikk avisene den historien de hadde siklet etter i mange år. Endelig stod en fra de innerste sirklene i partiet fram. AKP (m-l) var avkledd, mente kritikerne. Gjort til latter. Men det var også noe dypt skremmende over Øgrims bekjennelser.

Dagen etter intervjuet i *Dag og Tid* kom partiavisa på banen. Oppslaget i Klassekampen tydet ved første øyekast på at Helge

Øgrim var avgått ved døden. Med tjukk, svart ramme rundt stod det å lese: «Helge Øgrim 1967–1981.» Journalist Roald Helgheim intervjuet ledende ml-ere som Sigurd Allern, Kjersti Ericsson og Pål Steigan og lot dem raljere over Øgrims påståtte mangel på politisk argumentasjon for å forlate det synkende skipet.²

Helgheim selv fulgte opp dagen etter: «Med sans for eit visst publikum har Helge Øgrim levert eit testamente som politisk er eit makkeverk, ei samling anekdotar der politisk kritikk

i april/mai 1981 under tittelen «Oppgjør med AKP?». Ironisk nok var tittelen identisk med en bok utgitt av Sosialistisk Opplysningsforbund i 1978, der den lovende SVeren Erik Solheim sammen med flere avhoppede ml-ere beskrev partiets indre liv på en lignende måte som det Helge Øgrim fortalte om nå, tre år senere.

«Jeg har hevda at AKP ikke drives som et demokratisk parti,» sa Helge Øgrim på møtet i Samfundet. «Det som virkelig satte dette

Historiene om ham er mange. At han skal ha banket opp andre ml-ere da han var leder for Rød Ungdom, at han lyver og manipulerer.

vert til demonutdriving *på teppet*, der krav til disiplin og usjølvisk innsats vert til diktatur og terror.»³ Påfølgende mandag gikk RV-politikerne Aksel Nærstad, Hilde Haugsgjerd og Grethe Knudsen ut og kalte Øgrims uttalelser til *Dag og Tid* for et slag under beltet. «Det finst ikkje eit parti i Norge der demokratiet er større for medlemmane,» mente Nærstad.⁴

Konfrontasjon med Pål Steigan

To dager senere ble debatten avblåst. Da kom sjefideologen Tron Øgrim på banen. I et tre sider langt mikrofonstativintervju mante han til samling. I stedet for å diskutere fetterens utmeldelse og påstander om partiets diktatoriske preg, snakket Tron Øgrim om kapitalismens krise og den stadig skjerpede klassekampen «som kommer til å bli hardere i åra som kommer».⁵

Men saken stilnet ikke. Borgerpresssa holdt poteten varm, og Det Norske Studentersamfund i Oslo arrangerte et konfrontasjonsmøte mellom Helge Øgrim og Pål Steigan. Innledningene fra dette møtet ble trykket i *Røde Fane*

spørsmålet på spissen for meg, og vel for en god del andre, var det siste landsmøtet i partiet. Jeg har snakka med både tilhengere og motstandere av SKs [Sentralkomiteens] linje, men jeg har truffet få eller ingen som skjønner den totale enstemmigheten som var på dette landsmøtet.»

Øgrim antydet løgn og manipulasjon, og sammenlignet situasjonen i tiden rundt AKP (m-l)s tredje landsmøte i 1980 med det vidgjetne «oppgjøret med høyre» i 1975-76.⁶ «[D]et er for meg skremmende (...) hvor lite demokratisk AKP i virkeligheten er, at hver gang det er snakk om å såkalt korrigere den politiske linja, så skjer det på samme måte som i 1975. SK setter seg ned på kammerset, diskuterer gjerne i mange dager, forfatter en murstein med kritikk av et utall politisk standpunkter og linjer. Dermed er all politisk opposisjon som finnes i partiet definert i forhold til den nye, og nå helt riktige linja. Og den skal bankes ned gjennom apparatet. Det skjedde i 1975, og det skjedde på nytt i 1980.»⁷

All makt i AKP (m-l) lå i Sentralkomiteens

arbeidsutvalg, på ml-språket bare kjent som SKAU. Ifølge det hemmelige medlemmet av SKAU, Kjell Skjærvø, ble et vedtak gjort i den innerste ledergruppa aldri overprøvd av Sentralkomiteen eller andre styrende organer i partiet.⁸

Dette bekreftet Øgrim da han beskrev den «demokratiske» prosessen i AKP: «Laga har minimal innflytelse over sine egne medlemmer. Folk kan bli tatt ut til sentrale oppgaver pr. direktiv, og kan ikke fortelle laget hva de jobber med. De sentrale utvalga i partiet er fylt med folk som aldri har blitt valgt, men som er handplukka av SKAU. (...) Etter landsmøtet har delegatene taleforbud overfor medlemmene. De kan ikke si at de var på landsmøtet. De kan ikke si hva som ble sagt i diskusjonene på landsmøtet, de har med andre ord total munnkurv. Dette gir sentralkomiteen full kontroll over referatene fra hva som er skjedd i den politiske debatten i partiets høyeste organ, og medlemmene minimal kontroll over det som virkelig foregår av beslutninger.»

Øgrim raljerte videre over leninismens aller helligste prinsipp, den demokratiske sentralismen: «Hvem vil fortelle meg at det er proletært – slik den demokratiske sentralismen skal være – å gi medlemmene direktiv om hvilke julegaver de skal kjøpe i 1979? Et sånt direktiv kom.»

Synet på ettpartistaten

Den viktigste kritikken gjaldt synet på ettpartistaten. Ifølge Helge Øgrim betydde AKPs politiske linje at partiet etter revolusjonen ville bli ett med staten. Han siterte Pål Steigan i et intervju med Klassekampen: «Dersom arbeiderklassens politiske parti har makta, er det ikke riktig å si at massene er alment dårlig organisert. Da er i minste arbeiderklassen godt organisert. (...) Dersom partiet er arbeiderklassens høyeste form for klasseorganisasjon, sier det seg sjøl at arbeiderne må styre staten gjennom denne klasseorganisasjonen.»

Sagt på en annen måte: I et postrevolusjonært Norge ville partiet AKP (m-l) under ledelse av Sentralkomiteens arbeidsutvalg ha full makt over staten. Helge Øgrim deduserte ut fra dette at frasen «proletariatets diktatur» i virkeligheten kom til å bli partiets diktatur over proletariatet. Flertallet i komiteen som forberedte partiets prinsippprogram foran det tredje landsmøtet foreslo å innføre et skille mellom parti og stat. Helge Øgrim anfører: «Sentralkomiteen gikk massivt ut mot [dette] og til slutt blei det – etter det jeg veit – ikke engang reist på landsmøtet.»

Helge Øgrim, etter sigende en av de fremste maktutøverne i partiet, var kommet til at den marxist-leninistiske teorien ikke holdt vann:

Ethvert moderne samfunn vil ha et byråkrati, kapitalistisk eller sosialistisk. Når regjeringmakta tilfaller et parti som har definert seg sjøl som arbeiderklassens fortropp og politiske talefører, blir dette en ideologisk paraply som byråkrater og mektige strebere kan gjemme seg under. Hvis sosialismen derimot er til for folk, må folk gis større rett til innsyn, og større rett til organisert opposisjon enn det vi har under kapitalismen. AKP-ledelsen vil begrense disse politiske rettighetene og til og med binde fagforeningene til staten, gjennom å lenke dem til det kommunistiske partiet.

Å overvinne skepsisen

I dag, 24 år etter, sitter vi, ml-forskeren og dissidenten, på den intime kafeen Fyret på Youngstorget i Oslo og diskuterer denne odde bevegelsen som hjemsoekte Norge på 70-tallet og tiltrakk seg horder av unge mennesker fra hele landet. Jeg hadde nylig gitt ut boka *Mao, min Mao – historien om AKPs vekst og fall*, et forsøk på å fortelle denne merkelige historien fra en ny vinkel – «utenforvinkelen». Jeg har ingen tilknytning til ml-rørsla, har aldri stemt RV, og ble født året etter at partiet offisielt ble dannet i 1973.

Jeg er litt skeptisk til denne Helge Øgrim. Historiene om ham er mange. At han skal ha banket opp andre ml-ere da han var leder for Rød Ungdom, at han lyver og manipulerer, at han er blottet for enhver troverdighet siden grunnen til at han i sin tid gikk ut var at han ble sett på som en konkurrent av ledelsen. Men likevel: Han er ytterst interessant. I kjølvannet av *Mao, min Mao*, gikk han ut i sin avis, nettavisen dagbladet.no [A1] og fortalte en ytterst pikant historie om at han, i 1975, hadde brutt seg inn i et annet partimedlems leilighet og fotografert vedkommendes arkiver. Oppdraget hadde blitt utført på vegne av et hemmelig utvalg i partiet, den såkalte *Skadedyrkontrollen*, et organ som skulle holde et årvåkent øye med personer og grupper som enten kunne tenkes å bryte med de vedtatte linjer eller røpe partihemmeligheter til uvedkommende. Skadedyrkontrollen – det «offisielle» navnet ble senere Sikkerhetsutvalget – var ledet av sjefen sjøl, Tron Øgrim, og var så hemmelig at det er mulig ikke alle medlemmer av SKAU visste om hva som skjedde.

Helge Øgrim bekreftet den kanskje mest kontroversielle påstanden i *Mao, min Mao*, nemlig at AKP holdt et mer enn aktivt blikk på det som foregikk i Norges kommunistiske parti (NKP). «Jeg har fortsatt nøkkelen til NKP-kontoret i Oslo,» fortalte han til Klassekampen etter bokslippet. Helge Øgrim bekreftet det de andre benektet, nemlig at AKP overvåket NKP, og han utvidet spekteret til også å gjelde intern overvåking.

Samtidig fikk jeg vite at folk i AKP beskyldte meg for å ha brukt Helge Øgrim som kilde i boken, og at dette viste at jeg hadde skjulte motiver for å skrive *Mao, min Mao*. Sannheten er at jeg aldri har møtt Helge Øgrim før i kveld, men beskyldningene gjorde at det gikk en faen i meg. «Nå må jeg iallfall snakke med Helge Øgrim», tenkte jeg, og derfor sitter vi her, på Fyret, og gjenskaper Øgrims egen ml-historie, hvori opptatt bekjennelser om overvåking og en høyst merkelig organisasjonskultur.

Arven fra 1968

Sjøli: Får du mye kjeft fra gamle partikamerater når du gjennom mange år har brutt «pakten» om å si minst mulig om det indre livet i ml-bevegelsen?

Øgrim: Det har vært ytterst få kommentarer fra tidligere partifeller. Det er nesten litt påfallende taust. Det samme skjedde egentlig i 1981, da jeg heller ikke fikk høre noe ansikt til ansikt om hvilken idiot jeg var. Jeg husker at min gamle venn Jon Michelet var litt brysk en stund, men jeg satte meg ned sammen med ham på Dasslokket her i byen – han holdt som vanlig hoff for en gruppe vakre kvinner – og vi fikk pratet ut.

Sjøli: Og din fetter Tron Øgrim? Hvordan er forholdet mellom dere?

Øgrim: Vi omgås i familiesammenhenger, og har et greit forhold. Men vi har en slags usagt forståelse oss imellom at vi ikke diskuterer politikk eller vår felles politiske historie.

Sjøli: Hvordan kom du inn i ml-bevegelsen?

Øgrim: Jeg kom inn i SUF våren 1968. Den gang var SUF i ferd med å komme på kant med moderpartiet SF, noe som særlig manifesterte seg på sommerleiren på Tromøya i 1968. Jeg kom fra vestkanten og var i årene 1966-68 sterkt tiltrukket av hippie-livsstilen, med alt det innebar. Jeg digget Dylan og Timothy Leary og holdt til i Slottsparken og på forskjellige spillebuler i Stortingsgata og Rådhusgata – typiske hasjrøyker-*hangouts*. Det var gjennomført frikete år. Jeg graviterte langsomt mot SUF og kom fort inn i miljøet og til sentrale posisjoner. Da SUF brøt med SF i 1969 og ble til SUF (m-l) ble jeg valgt inn i sentralstyret.

Sjøli: Hva var det med det miljøet som tiltalte deg?

Øgrim: Det er vanskelig å rekapitulere. Men jeg kjente jo flere av sufferne i kretsen rundt fetteren min. De protesterte heftig mot Vietnam og i det hele tatt: Det var et morsomt og interessant miljø. Tron Øgrim var initiativ-

takeren til det meste, og den definitive gurun i miljøet.

Sjøli: Det går en historie om at Tron Øgrim ble tatt for å være Dylan på Karl Johan?

Øgrim: Nja, den historien er vel relativt mytisk. Tron var kanskje en slags tøffing, på mange måter, egentlig. Da jeg ble med i SUF fikk jeg nye lekekamerater blant sufferne på Bryn-Hellerud [Tron Øgrim og Pål Steigans legendariske SUF-lag på Oslo øst] og gled lett inn i miljøet. Egentlig sto de ikke så fjernt fra hippiekulturen jeg kom fra. De digget Them, Stones, Jefferson Airplane og Troggs, de tøfeste rockebandene på den tiden. Og film: Leone, Eastwood, og masse pokerspilling. Festene var tøffe og det var svært frilynt stemning. Vi fikk smake på forskjellige frukter, for å si det sånn. SUF (m-l) i Oslo var egentlig ganske hippieaktig, og flere fra mitt gamle miljø graviterte mot SUF.

Den særegne Mao-anarkismen

Sjøli: Og så ble dere fascinert av kulturrevolusjonen i Kina. Hvorfor?

Øgrim: Det var noe anarkistisk og ungdommelig over kulturrevolusjonen, iallfall ble den tolket slik her i Norge. Det handlet om massemonstringer og allmøter. Det passet lik som med det vi drev med. Den maoistiske ideologien kom kanskje mer etter hvert, selv om ledende suffere som Tron Øgrim, Pål Steigan og Astor Larsen tidlig identifiserte seg med Maos politikk og filosofi. Etter hvert ble til og med borgerlige politikere fascinert av det som skjedde i Kina. Både Per Borten og Kåre Willoch uttalte seg i positive vendinger. De kritiske stemmene – slike som Göran Leijonhufvud i Dagens Nyheter – avviste vi med arrogant mine.

Sjøli: Det hippieaktige elementet i SUF (m-l) forsvant vel relativt raskt?

Øgrim: Det skjedde nærmest av seg selv. De ledende gutta var svært interesserte i ideologi og preget utviklingen av organisasjonen fram mot dannelsen av AKP tre-fire år senere. Da

AKP så dagens lys var hippiekulturen så definitivt ute av bevegelsen. Men når det er sagt: Vi friket ut på fester til langt ut på 1970-tallet. Det var jo vår kultur!

Sjøli: Du satt i sentralstyret i SUF (m-l) og var med da ml ble til en bevegelse ved at andre typer kommunister og sosialister ble en del av feltet?

Øgrim: Jeg ble en del av arbeidsutvalget i SUF (m-l) og gikk senere inn i Marxist-leninistiske grupper (MLG), som var den direkte forløperen til AKP (m-l). I MLG kom en del eldre «snillere halvkommunistere» med, slike som Egil Fossum og Torstein Haldorsen.⁹ Vi fra Oslo så det som vår oppgave å kna og forme disse folkene. Og da de var ferdig disiplinert, dannet vi AKP, som var en mye tydeligere kaderorganisasjon enn SUF og MLG. Jeg satt i den første sentralkomiteen, som var ganske stor og besto av en del arbeidere som kom inn for å sikre det proletære innslaget. Dette var folk som Vidar Våde fra Odda, Kjell Pettersen fra Sauda og den gamle NKP-revisoren Georg Vaagen, som var en slags politisk maskot for oss. De tre var vel nokså svake ideologisk og teoretisk, men svært føyelige, slik vi opplevde det. Sentralkomiteen var nøye håndplukket av de ledende kadrene, med Tron Øgrim og Pål Steigan i spissen.

Sjøli: Og du fikk oppgaven med å lede Rød Ungdom, som ble AKPs ungdomsparti?

Øgrim: Det er riktig. Jeg hadde det riktige politiske nivået for å kunne utføre den oppgaven, og ble sett på som pålitelig, både politisk og ideologisk. Det var en typisk kaderplassering, som det het. Vi åpnet organisasjonen og satset på å bygge en inkluderende og ikke altfor mystisk ungdomsbevegelse. Vi ønsket å knytte til oss så mange som mulig. Etter klare ordre fra toppen, selvsagt.

Jeg satt som RU-leder fram til 1975, da jeg fikk sparken både i RU og i AKPs sentralkomite etter at jeg, midt i bankstreiken i 1975, hadde lånt 15 000 kroner av RU for å kjøpe en bil – en gul Fiat 128. Da streiken var over

betalte jeg tilbake pengene, men ble likevel anklaget for underslag, noe jeg fant helt urimelig. Men vi var drillet i den svært strenge partikulturen og det var bare å akseptere vedtaket. Men jeg var forbannet, og tenkte at avgjørelsen ble tatt i et miljø hvor den økonomiske kontrollen var ... skal vi si ... noe utflytende.

Overvåking? Registrering?

Sjøli: Du snakker nå om den indre sirkelen i SKAU?

Øgrim: Ja, det var lite revisjon på reisebudsjettene der i gården. De satt med bukten og begge endene, og uten gjennomsiktighet er det lett for at det utvikles visse uheldige trekk. Partisekretæren var blant annet i Canada for å besøke AKP (m-l)s søsterparti der borte, og den reisen fant «tilfeldigvis» sted samtidig med at det var OL i Montreal. Vi hørte mer om boksekamper enn canadisk marxismeleninisme i ettertid. Men dette var selvsagt hysj-hysj.

Sjøli: På denne tiden skjedde den omtalte Bygstad-episoden, som du sist høst fortalte om i Dagblad-Magasinet. Du og en viss «Tors» (Øgrim ønsker ikke å offentliggjøre navnet hans) skal ha låst dere inn i AKPeren Kjell Bygstads leilighet og fotografert deler av arkivet hans uten at han visste om det. Hvor fikk dere tak i nøkkelen til leiligheten, og hvem ga dere ordre om å bryte dere inn?

Øgrim: Kjell Bygstad var tidligere partisekretær i SF og ble sett på som en litt tvilsom type da han ble medlem i AKP i 1974-75. Leiligheten han disponerte på den tiden var blitt brukt til politiske møter i AKP-miljøet. Derfor visste man at den politiske veteranen satt på utallige permer med SF-dokumenter, brev og annet snadder. Selv mener Kjell at leiligheten hans ikke var lånt ut til partimøter slik jeg trodde, både den gang og senere. Uansett fikk vi både oppdraget og nøkkelen fra Skadedyrkontrollen, som var ledet av Tron Øgrim, Astor Larsen og Arild Johansen, alle gamle

kompiser fra Bryn-Hellerud med grenseløs tillit til hverandre. Disse gutta hadde kjent hverandre lenge og alle slike oppdrag sprang ut fra den gruppen. Hvor de hadde fått tak i nøkkelen, vet jeg ikke. Bygstads leilighet var tidligere bebodd av den ledende AKPeren Peder Martin Lysestøl.

Sjøli: Og nøkkelen til NKP-kontoret?

Øgrim: Den fikk jeg fra Skadedyr-gjengen og skulle oppbevare den for dem. Jeg har aldri prøvd den, og den kan for alt jeg vet være en forfalskning. Uansett er mitt inntrykk at de hadde vært inne på kontoret og kartlagt hva som befant seg der.

Sjøli: Det du nå forteller understreker det Kjell Skjærvø bekrefter i *Mao, min Mao*, nemlig at AKP-ledelsen i 1977 utstedte et direktiv om å overvåke og registrere NKPere. ML-eren Arne Danielsen har også skrevet om dette i en petit i Klassekampen (24/8 2005) og tilbake i 1987 uttalte ml-eren Øyvind Lønnå i et intervju med deg, da i NTB, at hans partilag 2. juledag 1977 ble forelagt overvåkningsdirektivet ved at en kurer fra ledelsen fremførte det muntlig for dem. Hvorfor kan ikke de som satt i ledelsen den gang bare innrømme at dette skjedde?

Øgrim: Det blir spekulasjoner, selvsagt. Men det at ml-bevegelsen ble overvåket av POT er en avgjørende del av ledelsens selvforståelse. «POT var jo etter oss! Vi ble jo overvåka! Du kan jo skjønne at vi ble litt skrudd!» Slike ting. Når man har satt seg i en slik offer-situasjon, er det ikke rart at man ikke klarer å innrømme at en selv drev med lignende aktiviteter. Det sitter nok veldig langt inne hos enkelte.

Sjøli: Visste alle i ledelsen om denne virksomheten?

Øgrim: Det er ikke sikkert at Sigurd Allern visste om det. Han ble hele tiden ansett for å være litt politisk upålitelig av de andre i ledelsen, og han og Tron Øgrim gikk dessuten ikke spesielt godt i hop. De andre i den innerste kjernen, derimot, må ha visst. Det er jeg helt sikker på.

Fed up

Sjøli: Du fikk sparken fra jobben i Rød Ungdom, samt fra sentralkomiteen i AKP (m-l). Men du ble med videre i partiet som en del av det faglige arbeidet. Hvilken rolle spilte du etter hvert?

Øgrim: Da jeg ble skjøvet ut ble jeg både forbannet og sur. Lederstillingen i Rød Ung-

dom var på heldig, og jeg stod plutselig uten noe å gjøre. Jeg fikk etter hvert jobb på NSBs verksted på Nyland i Groruddalen og sto i den jobben i tre år. Jeg fortsatte arbeidet i AKP og ble medlem i Faglig Utvalg sammen med Tor Mostue og Viggo Knudsen – som Tron Øgrim typisk nok kalte Knuggo Vitsen – som også var leder for distriktsstyret for AKP (m-l) i Oslo.

Jeg sammenlignet det å støtte Pol Pot med å støtte nazister. Det sa jeg rett ut og fikk selvsagt masse kjeft.

dom var på heldig, og jeg stod plutselig uten noe å gjøre. Jeg fikk etter hvert jobb på NSBs verksted på Nyland i Groruddalen og sto i den jobben i tre år. Jeg fortsatte arbeidet i AKP og ble medlem i Faglig Utvalg sammen med Tor Mostue og Viggo Knudsen – som Tron Øgrim typisk nok kalte Knuggo Vitsen – som også var leder for distriktsstyret for AKP (m-l) i Oslo.

Jobben vi gjorde ble ansett for å være viktig for partiet, som på denne tida satset hardt på partibygging i industrien, ikke minst gjennom den såkalte proletariseringskampanjen. Jeg og andre ml-ere som Håvard «Kula» Libæk og Øystein «Slakken» Aslaksen¹⁰ jobbet hardt for å vinne innpass, men det var et relativt mislykket arbeid. Jernbanen var svært Ap-dominert, og det var nærmest umulig å rekruttere folk derfra. Men jobben var ok. Vi spilte bridge én time hver dag, sov en time og dusjet en halvtime på slutten av hver arbeidsdag. Hehe, sett i ettertid tror jeg at jeg aldri har hatt det så godt som i jernbanen. Men sommeren 1979 følte jeg meg ferdig med AKP.

Sjøli: Men du gikk ikke ut før to år senere?

Øgrim: Nei, men jeg var *fed up* med hele prosjektet, hadde flyttet meg politisk og følte

meg helt på tvers av partiet. Jeg begynte å studere på Blindern, og livet begynte å gå i andre mønstre. Jeg leste Bertrand Russell og Karl Popper og støttet de spredte demokratiseringstendensene i partiet foran det tredje landsmøtet.

Sjøli: På denne tida vokste det fram en markant opposisjon mot partiledelsen, spesielt i Oslo, der konfliktene ble voldsomme. Du

sier at du støttet de som i Oslo-partiet ville ha et oppgjør med partikulturen og synet på etterpartistaten osv.?

Øgrim: Det var svært dårlig stemning i Oslo-partiet på den tida. Hele partiet var i ferd med å råtne og paranoiaen var svært framskreden. Jeg husker at jeg ble anklaget av ledende folk i partiet for å ha sett på den nye distriktsstyrelederen Vigdis Moseng¹¹ med et skummelt blick ... Det forteller vel litt om den forgiftede stemningen i det som ble kalt den store partikrisa. Men jeg var i realiteten ferdig da, og skjønte at det var umulig å jobbe seg gjennom dette systemet og få til forandringer. Det fikk vi jo se på det tredje landsmøtet, der ledelsen systematisk og med stor kløkt undertrykte enhver opposisjon.

Totalitære forbilder

Sjøli: På denne tiden var Pol Pot for alvor i krittuset i AKP (m-l)?

Øgrim: Jeg sammenlignet det å støtte Pol Pot med å støtte nazister. Det sa jeg rett ut og fikk selvsagt masse kjeft.

Sjøli: Ok, en får bare tro deg på det. En

annen mener at den reelle grunnen til at du gikk ut var at det ble avslørt at du holdt på å bygge opp en egen gruppe som ble sett på som en utfordrer for hele ledelsen. Er det noe hold i slike påstander?

Øgrim: Jeg gikk ut av partiet sammen med en gruppe. Men de var knapt min gjeng. Kjell-Arild Nilsen («Melis»), Viggo Knudsen, Geir Antonsen og jeg ønsket å få med oss «vår del» av Oslopartiet ut av AKP (m-l) fordi vi mente at partiet var et dypt udemokratisk prosjekt. Men at jeg skulle ha organisert et eget apparat ... det ringer ingen bjeller her. Privat holdt jeg meg mest sammen med RU-folk som Melis, Per Eivind Skeid og Erling Maartmann-Moe.

Sjøli: Du gikk ut av AKP i 1981, og intervjuet i *Dag og Tid* skapte mye rabalder?

Øgrim: Harald Stanghelle, som da var en ganske ukjent skribent, bodde hos meg en ukes tid, og vi snakket og skrev oss gjennom det som ble det endelige intervjuet. Jeg innrømmer glatt at målet mitt var å ramme AKP så hardt som mulig. Jeg regnet meg nå som en politisk motstander til alt det AKP sto for.

Sjøli: Og du skeit ordentlig i eget reir?

Øgrim: Det var ikke mitt reir lenger! Hvis noen går ut av et nazistparti, skal man ikke ta avstand fra det?

Sjøli: Mener du at AKP var like ille som et naziparti?

Øgrim: AKP var selvsagt ikke nazistisk, det er en meningsløs påstand. Men Lenins og Stalins diktatur kostet trolig flere liv enn Hitlers og bygger på et menneskesyn som klart har paralleller til nazismen. Når man legger til Røde Khmer og maoismen, for bare å ta de verste vi ivrig forsvarte, er det moralsk sett det samme å distansere seg fra kommunistisk fortid som fra en nynazistisk, synes jeg. Eller for den saks skyld ikke å gjøre det.

Sjøli: I oppslaget i Klassekampen etter utmeldingsintervjuet ble du hånet og hetset. Hvordan reagerte du på det?

Øgrim: Vi som gikk ut var offensive og ga faen i reaksjonene fra partiet. Det de sa gjorde ikke noe inntrykk på oss. Vi var alle blitt

beinharde motstandere av ml-bevegelsen og søkte konfrontasjon helt bevisst. Vi var overbevist om at vi hadde rett, og de feil, og var tøffe i trynet. Det var gøy. Pål Steigan var helt rabiat, mens Tron Øgrim som vanlig holdt seg mer i bakgrunnen. Og ledende RU-kadre som Aksel Nærstad og Hilde Haugsgjerd insinuerer at jeg hadde skumle motiver.

Sjøli: Og det hadde du jo!

Øgrim: Hehe.

Så: våpentrening? Ja? Nei?

Sjøli: Vi har ennå ikke snakket om AKPs voldsromantiske retorikk. For å rekapitulere: AKPs analyse i andre del av 1970-tallet var at Sovjetunionen ville starte en tredje verdenskrig og okkupere Norge. Den militære estetikken tiltok i ml-bevegelsen og krigsanalysen dominerte partiarbeidet på alle nivåer. «Vi kommunister står for at når arbeidere tar makta gjøres det med våpen i hånd. (...) En grunnleggende betingelse for at arbeiderklassen skal makte denne historiske oppgaven er at den er i stand til å slå borgerskapet militært», het det i tidsskriftet *Røde Fane*. Drev AKP(m-l) med våpentrening? Eller må den myten avlives én gang for alle?

Øgrim: Jeg tror ikke det, til tross for at jeg selv eide en pumpehagle og en salongrifle. Hadde noen drevet med våpentrening, burde jeg ha visst om det. Men det var en del *trigger happy* typer i rørsla. Sverre Knutsen var leder for det vi kalte venstrefalanksen i Oslo-partiet, og de hadde et sterkt fokus på våpen, geriljakamp, walkie talkier og slike ting. Noen av dem var nokså gærne. Det ble snakket om å grave ned geværer på vidda et sted, men de ble litt usikre om det gikk, på grunn av telehiv og slikt, hehe. Men de gravde nok ned ting, selv om dette aldri ble noen viktig strategi for partiet. Jeg har hørt om en episode der en ledende kader fyrte av en luger i en leilighet på Ammerud i Oslo!

Vi må huske på at det var mye prat, mye skryt, blant toppene i bevegelsen. Folk drev og

lekte geriljakrig rundt omkring, men det var med stokker og andre ting. Jeg tror ikke det var mange våpen i omløp.

Sjøli: I 1978 innførte ml-bevegelsen et klassifiseringssystem, der medlemmene ble delt inn i fire kategorier. Noen ble såkalt «gravd ned», fikk betegnelsen 2.2, og trakk seg ut av alt partiarbeid. Men bevegelsen hadde hemmelige medlemmer også før dette. Hvordan var det organisert?

Øgrim: Det var ikke særlig systematikk i dette før klassifiseringsdirektivet kom. Tron Øgrim var drivkraften bak «illegaliteten», sammen med sin gamle kompanjong Arild Johansen, som Tron Øgrim satte økenavnet «Juden-Hans» på. Jeg vet ikke hvor langt man kom med dette, egentlig. Men da folk før alvor ble hemmelige, og 2.2 ble et begrep, var partiet allerede i grava, slik jeg ser det. Jeg mener AKP (m-l) var en død hest allerede i 1978-79. Når koryfeene i dag snakker om feilgrepet med å grave ned medlemmer, er det bare tull. Det var ikke det som ødela for AKP. Det var partiets politikk og organisasjon som ødela. Det var et umulig prosjekt.

Sjøli: Et annet bisart fenomen var den vidgjetne «fråsegna» om homofili, som ledelsen utstedte i 1975. I fråsegna het det på skummel AKP-nynorsk at «AKP (m-l) meiner at homofili i hovudsak er eit seksuelt avvik med røter i samfunnsmessige og sosiale tilhøve. På denne bakgrunn stør AKP (m-l) fullt ut at dei sosialistiske land ut ifrå andre historiske og konkrete tilhøve har ei anna line når det gjeld handsaminga av homofili enn den vi har i vårt land under kapitalismen, avdi deira grunnleggjende prinsipielle utgangspunkt er det samme som vårt. AKP (m-l) meiner vidare at det ikke er kommunistar si oppgåve å fremje homofili eller å propagandere at homofili er ynskjeleg.» Hvilke uttrykk fikk dette i praksis?

Øgrim: Homoseksualitet var på en måte i yttergrensen for kulturradikalismen, som vi jo foraktet. Jeg husker særlig én episode som kan illustrere det merkelige synet på homofi-

li i ml-bevegelsen. Jeg og kona mi fikk på slutten av 1970-tallet – hvis jeg husker riktig – oppgaven med å omvende den homofile partikaderen Ove Monsen, som i mange år jobbet i Dagbladet.¹²

Sjøli: Og det innebar at ...

Øgrim: Jeg vil ikke gå i detaljer, hehe! Neida. Jeg mener å huske at vi lo godt av dette oppdraget vi fikk av ledelsen. Og utførelsen av det var særdeles halvhjertet.

Sjøli: Hva med synet på rock som imperia- listisk musikk, slik sentralkomiteemedlem og kulturideolog Sæmund Fiskvik i samarbeid med andre ml-topper formulerte det?

Øgrim: Det er en morsom historie: Da Vømmøl Spellmannslag skulle gi ut sin første plate, gjennomgikk jeg og bandet tekstene deres i leiligheten min på Rødtvet i Oslo. Jeg tror vi holdt på i timevis med å, skal vi si, justere tekstene i henhold til den vedtatte linjen. Men Hans Rotmo ga vel stort sett faen. Han var altfor smart og kunstnerisk bevisst til å la seg diktere.

Til å stole på?

Sjøli: Du er på en måte den store dissidenten i ml-sammenheng. Mange i feltet sier ennå at de ikke stoler på det du sier, blant annet fordi du, etter sigende, var en av de mest autoritære enkeltpersonene i bevegelsen på 1970-tallet. Hvordan var ml-eren Helge Øgrim?

Øgrim: Noen mener jeg var jævlig hard og at jeg var den verste maktutøveren av dem alle. Det er selvsagt noe i det. Jeg var nok ganske tøff. Jeg var en slags selvstudert ideolog og vektla aktivisme og organisasjonsbygging. Jeg følte jeg hadde et godt grep om det teoretiske grunnlaget i bevegelsen og var ganske god til å se gitte og ugitte sammenhenger. Det gjorde meg til en effektiv organisator, tror jeg, og jeg fulgte partilinjen full ut.

Sjøli: Det å bli kalt inn på teppet hos Helge Øgrim var ikke bare-bare?

Øgrim: Nei. Jeg var streng, til og med ubehagelig streng mot RU-ere som fravek kur-

sen. Men til spørsmålet om at jeg lyver eller finner på ting for å ramme partiet og folk som har vært med, er det bare å si at jeg finner ikke på ting. Jeg er kanskje av legning illojal, og føler vel svært få bindinger, det være seg til AKP, diplomatiet,¹³ eller til journalistmiljøet. Jeg er en *free spirit*. Foretrekker folk at man skal holde kjeft om det som engang foregikk mellom venner, er det for så vidt ok.

Men lojalitet er egentlig et tveegget sverd. Det er en dypt menneskelig egenskap og et

Tron Øgrim hadde få verv i partiet, selv i Sentralkomiteens arbeidsutvalg hadde han aldri mange formelle posisjoner, men klarte likevel å skaffe seg innflytelse langt utover det han formelt hadde. Hans ånd svever over hele ml-fenomenet fra dag én, og han har på en merkelig måte fortsatt «grepet» om det som skjer, så vidt jeg forstår. Jeg tror den karismatiske dimensjonen i ml-prosjektet kan være en forklaring på styrken AKP fikk på 1970-tallet. Den svenske bevegelsen var mer intellektuell og kjølig, og lederne hadde ikke Tron Øgrims

Når man legger til Røde Khmer og maoismen (...) er det moralsk sett det samme å distansere seg fra kommunistisk fortid som fra en nynazistisk, synes jeg.

uttrykk for solidaritet, og er slik sett en fin dyd. Men overdreven lojalitet kan holde viktig kunnskap skjult. Det kjenner vi fra krigssituasjoner som My Lai og fra styrerom og andre lukkede kretser. Jeg har ingen lojalitetsbinding, og føler jeg har rett til å si det jeg mener. Jeg sier ikke at lojalitet *i seg selv* er en dårlig egenskap, men får man frem viktig kunnskap ved å bryte slike bindinger, ser jeg ikke noe moralsk klanderverdig i det.

Sjøli: Du har kjent Tron Øgrim så å si gjennom hele livet. Det er liten tvil om at han var den store sjefen bak AKP (m-l)-prosjektet. Han var tidlig pålest i klassikerne og hadde grep om utviklingen av ml-bevegelsen fra dag én. Hvor viktig er hans person i denne historien?

Øgrim: Jeg mener AKP som karismatisk bevegelse med Tron Øgrim som guru er en vinkel som til nå er for dårlig belyst. Jeg ser klare paralleller mellom AKP-kulturen og religiøse sekter. Det handler om karismatisk makt, og jeg mener det er relevant å se på AKP og Tron Øgrims rolle i et slikt perspektiv.

rampete sjarm eller guruegenskaper. Jeg mener Tron Øgrim holdt bevegelsen i live gjennom sine bøker, sine kåserier og sin, skal vi si, nokså aparte oppførsel.

Øversett og latterliggjort

Seansen er over og Helge Øgrim, høyremannen og USA-patrioten, setter opp et fett glis og klasker neven sin i min. Jeg drar hjemover med en tettskrevet og fullpakket notisblokk på innerlomma, og tenker mitt: Er han troverdig som kilde? Har han skjulte motiver? Jeg ser for meg reaksjonene på intervjuet: en blanding av sinne og oppgittethet. Men historien Helge Øgrim forteller er viktig for å forstå ml-bevegelsen som fenomen. Han satt tett inntil den innerste kretsen i kaderpartiet, han utførte «skitne» oppdrag som et flertall av medlemmene ikke visste noe om, og han ble brutalt fjernet fra stillingen som leder av ungdomsorganisasjonen, noe som må ha skapt stor bitterhet. Han var den første prominente AKP-eren som offentlig tok avstand

fra bevegelsen, og er siden blitt oversett og forsøkt latterliggjort av gamle partivenner og -venner. Han snakker der andre tier, og hvorfor skulle han bløffe? Hva har han å tjene

på det? Har det ikke gått 25 år siden han gikk ut?

Jeg lar tvilen komme Helge Øgrim til gode. ●

Noter

1. *Dag og Tid*, 23.4.81.
2. Klassekampen, 24.4.81.
3. Klassekampen, 25.4.81.
4. Klassekampen, 27.4.81.
5. Klassekampen 29.4.81.
6. «Oppgjøret med høyre» innledet det som er blitt kalt AKP (m-l)s ultravenstreperiode, der partiet ble en særdeles lukket kaderorganisasjon, tydelig inspirert av Det albanske kommunistpartiet. Høyreoppgjøret var basert på et skrift Tron Øgrim hadde skrevet med navnet «Tesar om høyreavviket», der partiets sjefsideo log tok et durabelig oppgjør med AKPs samarbeidslinje overfor resten av venstresiden i tiden rundt EEC-avstemningen og dannelsen av AKP (m-l) i 1973. Oppgjøret medførte blant annet at den relativt moderate partiformannen Sigurd Allern ble ersattet med Pål Steigan.
7. Helge Øgrims innlegg ble trykt i AKPs teoretiske tidsskrift *Røde Fane* 4-5/1981.
8. Hans Petter Sjøli: *Mao, min Mao*, Cappelen, Oslo 2005, s. 61: Kjell Skjærvø er i dag rådgiver i Fellesforbundet.
9. Torstein Haldorsen ble MLGs første formann, men ble raskt avløst av Sigurd Allern. Egil Fossum ble senere redaktør i Klassekampen.
10. Øystein Aslaksen gikk ut av AKP i 1984 og er i dag leder for Norsk Lokmannsforbund.
11. Vigdis Moseng er i dag direktør i Lånekassen.
12. Ove Monsen er i dag administrerende direktør i Kommuneforlaget.
13. Helge Øgrim jobbet i mange år som korrespondent for NTB i USA, og var jevnlig i kontakt med den norske ambassaden i Washington DC.